

SANS RANCUNE!

Filmesthetische bespreking

Evelien van Vessem

Week van de Franse Film 2010-2011 / Cinemagie

CINEMAGIE

Vragen voor de leerlingen

Yves Hanchar is een regisseur die zijn verhaal vooral vertelt met beelden, meer dan via het gesproken woord. In die beelden is hij heel subtiel, zonder nadruk geeft hij aanwijzingen over de personages en over het verhaalverloop, zodat je goed moet opletten om geen enkel detail te missen. Hieruit blijkt dat Hanchar zijn publiek allesbehalve onderschat.

- 1 Het is een oude Hollywoodtruc om de hoofdrolspelers niet meteen ten voeten uit te tonen, maar het publiek even in spanning te laten. Wat zijn de eerste beelden die we van Laurent zien? Wat is het effect daarvan?
- 2 Ook Vapeur krijgen we niet meteen te zien op Laurents nieuwe school. Wat doet de regisseur hier om de kennismaking uit te stellen? Wat is het effect daarvan?
- 3 Als Laurent wegloopt van zijn oude school pleegt hij meteen als hij op straat is een symbolische handeling. Welke? Waar staat dat voor?
- 4 Ook andere objecten in de film krijgen een symbolische lading. Probeer dat uit te leggen voor de volgende voorwerpen:
 - Laurents nieuwe winterjas
 - de boeken die de moeder wil verbranden
 - Vapeurs auto
 - de boekentassen op de grond in de gang
 - Boulettes fotoalbum.
- 5 Wanneer Laurent is weggelopen in het begin van de film, zien we hem in het hooi liggen. Hoeveel tijd is er voorbijgegaan sinds de biecht? Hoe weet je dat? Wat zegt dat over Laurents karakter?
- 6 Hij zegt daar een tekst op, een variant op het Onzevader. Denk je nu je de film gezien hebt nog steeds dat het een gebed is spreekt hij misschien zijn echte vader toe, van wie hij op dat moment nog denkt dat hij omgekomen is in de oorlog? Welke beelden staven die veronderstelling? Is er een moment veel later in de film dat je doet besluiten dat deze conclusie juist is?
- 7 Het verhaal waarmee Laurent eindelijk weer bij Vapeur binnenmag wordt ook verteld in beelden, niet met woorden. Wat is het effect daarvan? Waarom is Vapeur net met dat verhaal tevreden? Hij had immers ook beledigd kunnen zijn! Wat is de diepere symboliek van dat verhaal?

- 8 Geef voorbeelden van beelden die suggereren dat Vapeur inderdaad Laurents vader is.
- 9 Hanchar werkt veel met ellipsen (het weglaten van 'overbodige' informatie, waardoor je soms grappige sprongen krijgt. Geef een voorbeeld.

Antwoorden voor de leerkracht

- 1 Laurent zit in een biechtstoel, we zien hem van de kant van de priester. Alleen zijn ogen zijn zichtbaar. Het roept meteen een sfeer op van onderdrukte gevoelens, verstikking, ook van 'zonde' – Laurent wordt meteen gekarakteriseerd als een moeilijke jongen (het gesprek in de biechtstoel bewijst dat). (*Begin van de film*)
- 2 Vapeur komt pas aan als de directeur zijn speech al gegeven heeft en de jongens hun eerste vragen stellen. Hij komt achter de jongens binnen, roept "Bonjour mes amis!" en begroet daarna de leraren. Door zijn zwierige entree trekt hij alle aandacht naar zich toe. (Dat hij "Vapeur" als bijnaam heeft versterkt de nieuwsgierigheid van de kijker nog.) Vapeur is ook de laatste van de leraren die we Laurent zien begroeten, wat al een aanwijzing is voor hun band. (*op ongeveer 1'30"*)
- 3 Hij trekt zijn das los en gooit die in een nis in de muur. De das staat voor beknot zijn, gebonden zijn, het weggooiën ervan staat voor Laurents drang naar vrijheid. (*op ongeveer 1'40"*) (Aan zijn verbaasde gezicht bij de speech van de directeur als die het motto van de school roept, "loyaliteit en wederzijds vertrouwen", zie je ook wel dat de opvoedingsmethoden op zijn vorige scholen heel wat autoritairder waren.) De jongens in de school van Vapeur dragen geen dassen, sommige leraren ook niet (*onder meer te zien op 5'55"*).
- 4 - De jas (*vanaf 10'27"*) is een symbool voor de liefde van zijn moeder, die voortdurend laat merken hoezeer ze op haar weduwenpensioen zit te wachten, en die zich waarschijnlijk heel wat ontzegt heeft om die jas te kunnen kopen. Dat maakt de daad van Boulette (het in twee stukken knippen van die jas) nog erger en Laurents woede nog groter. De jas staat dan ook weer voor de verzoening tussen de jongens: als de vijandelijkheden zijn bijgelegd naait Boulette de twee stukken weer aan elkaar (met hele grove steken, zoals we later in een flits kunnen zien).
- De boeken (*vanaf 33'39"*) staan voor de band van Laurent met zijn vader. Hij leest verwoed de Musset nadat Vapeur hem verteld heeft dat dat zijn vaders lievelingsauteur is; de literatuur verbindt hen. Bovendien kan Laurent het niet verkroppen dat hij bijna geen enkel aandenken aan zijn vader heeft en is daarom ook zo razend dat zijn moeder die boeken wil verbranden (hij is later dan ook erg blij met het doosje spullen dat zijn moeder hem geeft, met daarin o.m. een riem).
- Vapeurs auto (*bijv 47'36"*) staat voor zijn lichtzinnigheid, de manier waarop hij zijn oude (blijkbaar ook verstikkende leven) heeft opgegeven om met een pianiste te gaan samenleven ("De enige grenzen zijn die die je jezelf oplegt", zegt hij in de klas, en daar lijkt hij nu ook naar te leven). Hij staat ook voor de band tussen vader en zoon: hij geeft Laurent immers zijn eerste rijles, waarbij hij de jongen zo hard mogelijk laat rijden (het verlangen naar vrijheid hebben de twee gemeen en dat blijkt ook uit deze beelden). Daarbij staat de Triumph voor Vapeurs hekel aan grenzen (hij overschrijdt snelheidslimieten). Tenslotte vormt de auto ook een aanwijzing in Laurents zoektocht naar Vapeurs identiteit.
- De boekentassen op de grond in de gang (*bijv. 12'17"*) staan voor Vapeurs non-conformisme. Geen boeken, papier of krijt in zijn klas. Lezen doen de jongens voor ze naar zijn lessen komen. Ze moeten "één worden met het werk", "het in zich dragen". Ook hier weer staat vrijheid centraal, en het opvoeden tot kritisch

denkende wezens (denk aan Vapeurs razernij wanneer de klas blind zijn grillen volgt en “il faut que le coeur se brise ou se bronze” (14’11”) staat te declameren zonder zich af te vragen wat daar de bedoeling van is).

- Boulettes fotoalbum (vanaf 17’13”) staat voor de band met de familie. Het is het enige dat hij nog van hen heeft, ze zijn immers allemaal omgekomen in de oorlog. Zijn verbazing over Laurents gebrek aan foto’s leidt rechtstreeks tot het vermoeden dat Vapeur Laurents vader is. Het boek speelt ook een rol in de vijandelijkheden tussen de jongens: Laurent ontvreemdt het nadat hij ontdekt heeft dat Boulette een van zijn boeken in twee stukken gescheurd heeft, maar vernielt het niet – we zien hem er op een wat afgezonderd plekje aandachtig in kijken. Waarschijnlijk begrijpt hij heel goed wat de emotionele waarde van het boek is voor Boulette. Nadat de jongens de ruit hersteld hebben en Boulette zijn jas weer aan elkaar heeft genaaid, geeft Laurent het album terug aan Boulette (23’24”).

- 5 Minstens een nacht. Laurent staat in het donker te liften, daarna zien we hem in vol zonlicht in het hooi liggen. Dat wijst alweer op Laurents vrijheidsdrang – zijn comfort is daar duidelijk aan ondergeschikt, want of hij eten had of niet heeft geen enkel belang. Wanneer Laurent in het hooi naar de lucht ligt te kijken, ziet hij er volkomen gelukkig uit. (vanaf ongeveer 1’50”)
- 6 (2’20”) Hij spreekt tot zijn eigen vader, die als piloot vermist was in de Tweede Wereldoorlog. Hij lijkt het zijn vader kwalijk te nemen dat hij hem en zijn moeder in de steek gelaten heeft toen hij klein was, en wijst hem af: hij heeft hem niet meer nodig, en kan zonder hem ook van het leven genieten (“en wij blijven op deze aarde, die soms zo mooi is”). In zijn fantasie ziet hij bommen vallen, maar het is geen dramatisch beeld: ze vallen uit een stralende lucht naar beneden, en de begeleidende muziek is bijzonder vrolijk. Die beelden lijken erop te wijzen dat zijn vader op dat moment vooral iemand is die zijn fantasie voedt (zijn eerste opstellen voor Vapeur zijn dan ook beschrijvingen van luchtgevechten, en tegen Boulette zegt hij dat hij vroeger dacht dat Robin Hood – gespeeld door Erroll Flynn – zijn vader was). Zijn vader is in de hemel, zo denkt hij op dat moment, en van Laurent mag hij er blijven (zegt hij op dat moment). Die interpretatie wordt bevestigd door het beeld veel later in de film, wanneer Laurent alleen achtergebleven is in het schoolgebouw. Hij ligt onder zijn schrijftafel in de wei, en Vapeur komt aangewandeld. Eerst zien we alleen zijn extravagante schoenen (die stevig op de grond lopen), maar door Laurents ogen zien we Vapeurs hoofd alsof het uit de hemel op hem neerkijkt. De vader is uit de hemel teruggekomen om Laurent op weg te helpen als schrijver (ongeveer 1uur 33’).
- 7 Laurent beschrijft hoe hij de perfecte moord pleegt op Vapeur. Het is zo gefilmd dat je aanvankelijk denkt dat je nog in de realiteit zit, vooral omdat de sequentie begint met Laurent die zijn opstel aan Vapeur geeft. (op ongeveer 37’40”) Het verhaal is symbolisch: Laurent moet immers (in de geest) zijn vader vermoorden voor hij zijn eigen weg kan gaan, hij moet van de ballast af van het verleden en hij mag zich niet laten hinderen door de angst dat hij zo op zijn vader lijkt dat hij ook nooit een roman zal schrijven.

- 8 - De rijles (47'33).
- De blik die Vapeur op Laurent laat rusten als hij na de speech van de directeur binnenkomt (ongeveer 1'30").
- De auto die wegrijdt van het Flageygebouw met de maîtresse van Laurents vader erin lijkt verdacht veel op Vapeurs Triumph (1 uur16'33").
- Laurents moeder valt bijna flauw als ze Vapeur ziet (1 uur 26'55").
- De trotse blik van Vapeur als hij Laurents boek laat signeren (1 uur36'26').
- De lach van Vapeur als de jongen op het schoolbord bewijst dat hij een bijzondere stijl heeft en zo de beschuldiging van plagiaat ontkracht (ongeveer 1uur 00'20").
- 9 (Vanaf 18'40") Na de vechtpartij waarbij Boulette met zijn hand door een raam van de klas gaat, zien we hoe hij met een bloedende hand naar buiten loopt. Het volgende beeld is dat van de twee jongens die in opperste concentratie met stopverf een nieuwe ruit vastzetten. Het gesprek dat eraan voorafgegaan is, is weggelaten; het is ook niet nodig voor het begrip. De overgang is grappig, zeker omdat we al doorhebben dat de methodes van de school niet gewoon zijn voor die periode.